TUFEYL BİN AMR ED-DEVSÎ (radıyallahü anh)

Eshâb-ı kiramın şâirlerinden ve Resûlullah efendimizin Mekke'de İslâmiyeti açıklamaya yeni başladığı sırada îmân edenlerden. Adı, Tufeyl bin Amr bin Tarif bin Âs bin Sa'lebe bin Selîm bin Fehm bin Ganem bin Devs ed-Devsî el-Ezdî'dir. Yemen taraflarında mamur ve verimli bir beldede oturan Devs kabilesine mensûbtur. Hazreti Tufeyl bin Amr, bu kabilenin en seçkin, en itibarlı ve akıllı kişilerindendi. Kendisi şâirdi. Ekseriya ticâretle, alış-verişle meşgûl olurdu. Bu vesîle ile Mekke'ye gidip gelirdi. Hac mevsiminde Mekke'ye geldiği bir sırada Müslüman oldu. Hayber'in fethi sırasında Medine'ye gelip harbe katıldı. Bundan sonra Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) ile bütün harplerde bulundu. Hazreti Ebû Bekir zamanındaki Yemâme harbinde mürtedlere, dinden ayrılanlara karşı kahramanca savaştı ve orada şehîd oldu. Oğlu Amr bin Tufeyl de, Hazreti Ömer zamanında Yermûk harbi esnasında şehîd oldu.

Peygamberimiz, Mekke'de İslâmiyeti açıkça yaymaya başladığı yıllarda, gece gündüz insanlara nasîhat veriyor, onları İslâm dînine davet ediyordu. Mekke'li müşrikler ise, Resûlullah'ın (aleyhisselâm) bu gayretini boşa çıkarmak için hiç durmadan uğraşıyorlardı. O'nun anlattıklarını kabûl edip îmân edenlere, mü'minlere, her türlü yalan, iftira ve işkenceyi reva görüyorlardı. O'nunla görüşen, konuşan birisini gördüler mi, hemen yanına varıyorlar, Onu dinlememesi ve anlattıklarına inanmaması için her türlü hileye, yalana başvuruyorlardı. Dışarıdan Mekke'ye gelenleri Peygamberimizle görüştürmemek için, ellerinden geleni yapmaktan geri durmuyorlardı.

Müslümanların, çok sıkıntı içinde oldukları ve kâfirlerden çok eziyet çektikleri bir zamanda, Hazreti Tufeyl bin Amr, Mekke-i Mükerreme'ye gelmişti. Bunu gören müşriklerin önderleri, hemen onun yanına gittiler ve dediler ki: "Ey Tufeyl! Sen, bizim memleketimize geldin. Aramızda ortaya çıkan Abdulmuttalib'in yetiminin şaşılacak birçok halleri vardır. Kur'ân-ı kerîm diye söylediği sözleri sihir gibidir. Oğlunu babasından, kardeşi kardeşten, kocayı karısından ayırıyor! Ortaya attığı fikirlerle, ortalığı karıştırıyor. Onun sözünü işiten oğul babasına bakmıyor, O'na tâbi oluyor. Artık kimse birbirini dinlemeyip, müslüman oluyorlar. Korkarız ki, bizim başımıza gelen bu ayrılık belâsı, seninle kavminin başına da gelir. Sana nasîhatimiz olsun. O'nunla sakın konuşma. Ne O'na bir söz söyle, ne de O'nun sözünü dinle. Anlattıklarına kulak asma! Çok dikkatli ol. Burada fazla da kalma. Hemen çekip git!"

Bundan sonrasını Tufeyl bin Amr (radıyallahü anh) şöyle anlatıyor: Yemîn ederek söylüyorum ki, beni öyle ettiler ve bu sözü o kadar çok söylediler ki, O'nunla konuşmamaya, O'nun sözünü asla dinlememeye karar verdim. Hatta Kâ'be'ye girdiğim zaman, ne olur, ne olmaz belki sözlerini duyarım endişesiyle kulaklarıma pamuk bile tıkamıştım. Ertesi gün, sabahleyin Kâ'be'ye gittim. Gördüm ki, Resûlullah (aleyhisselâm) Kâ'be'nin yanında durmuş, namaz kılıyordu. Ona yakın bir yerde durdum. Cenâb-ı Hakkın hikmeti olarak Kur'ân-ı kerîmden okuduklarından bazısı kulağıma gitti. İşittiğim sözleri, o kadar güzel buldum ki, kendi kendime: "Ben, iyiyi kötüyü ayırt edemiyecek bir adam değilim. Hem de şâirim. Bunun söylediklerini ne diye dinlemiyeyim? Sözlerini güzel bulursam O'nu kabûl ederim, güzel gelmezse terk ederim" dedim. Ve bir tarafa gizlenip, Resûlullah (aleyhisselâm) namazını kılıp evine dönünceye kadar orada bekledim. Evine girinceye kadar peşinden gittim. Evine girince, ben de girdim ve "Yâ Muhammed! (aleyhisselâm) Ben bu diyara geldiğimde, senin kavmin bana şöyle şöyle dediler. Senden uzak durmamı istediler. Beni, o kadar korkuttular ki, ben de senin sözünü işitmemek için kulaklarıma pamuk tıkadım. Ama Allahü teâlâ'nın hikmeti olacak ki, bana senin okuduklarından bir miktarını işittirdi. Onları pek güzel buldum. Şimdi, sen, bana ne söyleyeceksen bildir! Kabûl etmeye hazırım" dedim. Resûlullah efendimiz bana İslâmiyeti anlattı ve Kur'ân-ı kerîmden bir miktar okudu. Yemîn ederim ki, ömrümde bundan daha güzel söz asla işitmemiştim. Hemen orada Kelime-i şehâdet getirip müslüman oldum.

O anda dedim ki: "Yâ Resûlallah! Ben, kavmimde sözü dinlenen itibarlı bir kimseyim. Onlar benim sözümden dışarı çıkmazlar. Gidip onları da, İslâm dînine davet edeyim. Duâ ediniz de, Allahü teâlâ benim için bir alâmet, bir kerâmet buyursun! Böylece o alâmet, kavmimi İslâmiyete davet ederken bana bir kolaylık, yardım olsun!" Bu ricam üzerine Resûlullah efendimiz: "Ey Allah'ım! Onun için bir âyet, alâmet yarat!" diye duâ buyurdu.

Bundan sonra Mekke'den çıkıp kendi beldeme döndüm. Karanlık bir gecede, kavmimin oturduğu su başına bakan tepeye vardığım zaman, hemen alnımda kandil gibi bir nûr peyda oldu. Çıra gibi ışık vermeye başladı. O zaman duâ edip: "Allahım! Bu nûru alnımdan başka bir yere naklet! Devs kabilesinin cahilleri görüp de, dîninden döndüğü için Allah, onun alnında ilâhi bir ceza olarak bunu çıkardı, sanmasınlar!" dedim. O nûr, hemen elimdeki kamçının ucuna gelip kandil gibi asıldı. Kabilemin yurduna yaklaşıp da, yokuştan aşağıya inmeye başladığım sırada orada bulunanlar, elimdeki kamçının başında kandil gibi parlayan nûru birbirine gösteriyorlardı. Bu vaziyette yokuştan aşağıya inip evime geldim. Yanıma ilk önce, ihtiyâr olan babam gelip, beni bu halde gördü. Bana olan sevgisinden dolayı boynuma sarıldı. Babam çok yaşlıydı. Ona dedim ki: "Ey babacığım! Eğer evvelki halin üstüne kalırsan, ne ben sendenim, ne de sen bendensin!" Bu sözümü işitince babam şaşırdı ve "Sebebi ne, ey oğlum!" diye sordu. Ona cevap olarak: "Ben, artık Muhammed aleyhisselâmın dînine girip müslüman oldum" dedim. Bunun üzerine babam da: "Oğlum, ben de senin girdiğin dîne girdim. Senin dînin, benim dînim olsun!" deyip, hemen Kelime-i şehâdet getirerek müslüman oldu. Bundan sonra İslâm dîninden bildiğimi ona öğrettim. Sonra yıkanıp temiz elbiseler giydi. Daha sonra yanıma hanımım geldi. Ona da aynı şeyleri söyledim. O da kabûl edip müslüman oldu.

Sabah olunca Devs kabilesinin içine çıktım. Bütün Devslilere İslâmiyeti anlattım. Onları da bu dîne girmeye davet ettim. Fakat onlar, bu daveti kabûllenmede ağır davrandılar. Hatta çok zaman muhalefet ettiler. Günah ve kötülük olan işlerinden uzak durmadılar. Hatta göz, kaş hareketleri yaparak benimle alay etmeye başladılar. Faiz ve kumara düşkünlüklerinden beni dinlemediler, İslâmiyete uymaktan kaçındılar. Allah'a ve Peygamberine âsî oldular.

Hazreti Tufeyl bin Amr, diyor ki: Bir müddet sonra Mekke'ye gelip kavmimi Resûlullah'a şikâyet ederek: "Yâ Resûlallah! Devs kabilesi Allah'a âsî oldular. İslama girmeleri için yaptığım davetimi kabûl etmediler. Onların aleyhinde bedduâ et de, helak olsunlar!" dedim. Herkese şefkat ve merhameti çok olan Peygamberimiz, ellerini açıp kıbleye dönerek: "Yâ Rabbi! Devs halkına doğru yolu göster de, onları İslâm dînine getir!" diye duâ buyurdu. Bana da: "Kavmine dön! Onları güleryüzle ve tatlı dille İslâmiyete davet etmeye devam et! Kendilerine yumuşak davran!" buyurdu. Hemen dönüp memleketime geldim. Devs halkını İslama davetten hiç boş kalmadım. Hazreti Ebû Hureyre'den başka, bu davetimi kabûl edip, îmân eden olmadı. Buna rağmen, insanları İslâmiyete davetten geri durmadım.

Tufeyl bin Amr, Peygamberimizin (aleyhisselâm) Hayber'de bulunduğu sırada, Devs kabilesinden kendisine tâbi olup,

müslümanlığı kabûl edenlerle birlikte Medine'ye hicret edip geldiler. Sayıları 70 veya 80 civarındaydı. Hazreti Tufeyl bin Amr ve yanındakiler, Medine'ye gelirken, bu kâfilede bulunan Ebû Hüreyre (radıyallahü anh) ile Abdullah bin Üzeyir (radıyallahü anh) de bulunuyordu. (Bkz. Ebû Hüreyre). Hazreti Ebû Hüreyre, Medine'ye gelirken çöllerde uzayıp giden gece yolculuğundan canı sıkılıyor, sabırsızlanıyor ve şu beyitleri okuyordu:

"Ey yolculuk gecesi! Ben, bıktım O'nun
uzunluğundan ve sıkıntısından!

Fakat kurtaran da odur,
beni, küfür ve inkâr yurdundan!"

Hazreti Tufeyl ve Devsliler, Medine'ye geldiklerinde Bedir, Uhud ve Hendek harpleri yapılmıştı. Peygamberimiz Hayber seferinde bulunuyordu. Şehre girdiklerinde sabah namazı vaktiydi. Sabah namazını, Resûlullah'ın vekîli olan Sibâ bin Urfuta kıldırıyordu. Birinci rek'atte Meryem sûresini, ikinci rek'atte de Mutaffifîn sûresini okudu. Bu ikinci sûre, alış-verişte hile yapanlara, ölçüde noksan tartanlara yapılacak azâbı bildiriyordu. Hazreti Ebû Hüreyre, bunu işitince, eskiyi hatırlayıp çok üzüldü.

Tufeyl bin Amr (radıyallahü anh) ile beraber olan Devsliler, hep beraber Hayber'e hareket ederek orada Peygamberimizle buluştular. Resûlullah efendimizden, ordunun sağ kanadında yer almalarını rica ettiler. Kendilerine "Yâ Mebrûr" sözünü savaş parolası yapılmasını istediler. Peygamberimiz de bu isteklerini kabûl etti. Ordunun sağ kanadının kumandanlığını Tufeyl bin Amr (radıyallahü anh) yürüttü. Devsliler, Hayber'e geldikleri vakit, Peygamberimiz, yahûdilerin elinde bulunan Nafat kalesini fethetmiş, Ketibe kalesini de kuşatmış bulunuyordu. Hayber kalesinin fetih işi tamamlanınca, elde edilen ganîmetlerden, harbe katılan Devslilere de hisse ayrıldı.

Tufeyl bin Amr (radıyallahü anh) Mekke'nin fethinde de Resûlullahın (aleyhisselâm) maiyetinde bulundu. Peygamberimiz (aleyhisselâm) Mekke'nin fethinden sonra Huneyn'de Hevâzinlileri bozguna uğratıp Tâif üzerine yürümek istediği sırada, Tufeyl bin Amr'ı (radıyallahü anh) da, Huzâalılar ile Devslilerin beraber tapındıkları Zülkeffeyn adındaki putu yakmaya gönderdi. Bu put, Amr bin Humame'ye âit olup, ağaçtan yontulmuş ve içi boştu. Bunlar Kâ'be'yi hac edip döndükten sonra Zülkeffeyn'in yanına uğrayıp, hürmet ve tazîm vazîfelerini yerine getirmedikçe, evlerine girmezlerdi. Tufeyl bin Amr (radıyallahü anh), Peygamberimize gelip: "Yâ Resûlallah! Beni, Amr bin Humame'nin putu olan Zülkeffeyn'e gönder de, onu yakayım!" dedi. Bu putu yakıp, yok etmek için Onu görevlendirdi ve buyurdu ki: "Zülkeffeyn'in işini bitirdikten sonra, kavminle beraber İslâm ordusunu desteklemek üzere Taife gelip, bize yetişesin!"

Tufeyl bin Amr (radıyallahü anh) derhal Devs kabilesinin putunu yakmak üzere hareket etti. Putun bulunduğu yere gelip onu yıktı, kırdı ve içine ateş doldurup yaktı. Ateş tutuşup alevlendikten sonra, put yanmaya başlayınca şu mısraları söyledi:

"Ey Zülkeffeyn! Ben senin kullarından değilim.
Bizim doğumumuz, senin doğumundan daha eskidir.
Ben senin içine ateş doldurdum."

Bu şiirdeki "Bizim doğduğumuz zaman, senin doğduğun zamandan eskidir" mısrasının mânâsı: "Senin yontulduğun ağaç, daha bitmeden ve sen o ağaçtan yontulmadan önce insan denen varlık vardı. Sen, Âdem oğluna ilâh olmaya nasıl lâyık olursun?" demektir. Puta hitap etmekten maksad ise, Ona ibâdet edenlere işittirmektir. Yoksa put bir ağaç parçasıdır, İşitmek ve anlamak ihtimâli yoktur. Netice olarak oradakilere: "İşte, ibâdet ettiğiniz cansız ağacın halini görün!" demektir. Devs kabilesi, Zülkeffeyn putu yakılıp ortada tapılacak bir şey kalmayınca, hepsi birden İslâmiyetin bütün emirlerine tam olarak uymaya söz verip, müslüman oldular. Puta tapmaktan vazgeçtiler.

Ondan sonra Tufeyl (radıyallahü anh), kendi kabilesinden 400 kişi alarak acele yola çıktı. Gelişinden 4 gün sonra Tâif'te Peygamberimize (aleyhisselâm) yetişti. Yanında, ağır savaş aracı olarak Debbâbe ile mancınık da götürdü. Peygamberimiz, onlara: "Ey Ezd (Devs) topluluğu! Bayrağınızı kim taşıyor?" diye sordu. Tufeyl bin Amr da: "Bayrağı, cahiliye devrinde Numan bin Zerâfe veya Bâziyet-ül-Lehbî adındaki kişi taşırdı" diye cevap verdi. Peygamberimiz de: "Ona taşıtmakta, isâbet etmişsiniz!" buyurdu. 400 kişilik bir muharip grupla Tâif muhasarasına katılan Devslilerden bir kaç kişiyi kâfirler yaralayarak şehîd ettiler.

Tâif gazâsından geri döndükten sonra Tufeyl (radıyallahü anh) Resûlullah efendimizin hizmetinden hiç ayrılmadı. Onun vefâtına kadar yanında kaldı.

Resûlullah'ın (aleyhisselâm) vefâtından sonra halife seçilen Hazreti Ebû Bekir zamanında Mekke ve Medine'nin dışında birçok kabile dinden ayrılmaya başlamışlardı. Hazreti Ebû Bekir, bunların üzerine yürüdü. Hepsini mağlup etti. Yalancı peygamberlik iddia eden Tuleyha adındaki kimsenin üzerine, Hazreti Tufeyl bin Amr gönderildi. Bunun işini tamamlayıp, Necid bölgesinde fesada, bozgunculuğa teşebbüs edenleri yola getirdikten sonra, Yemâme harbine iştirâk etti. Orada Müseylemet-ül-Kezzâb'a karşı harp ederken, hicretin onbirinci (m. 633) yılında şehîd oldu. Doğum târihi ve yaşı hakkında kesin bir bilgi yoktur.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-İsâbe cild-2, sh. 225

2) El-İstiâb cild-2, sh. 229

3) Üsûd-ül-gâbe cild-3, sh. 55

4) Tabâkât-ı İbn-i Sa'd cild-4, sh. 237

5) El-A'lâm cild-3, sh. 227

6) Müsned-i İbn-i Hanbel cild-2, sh. 243

7) Sahîh-i Buhârî cild-5, sh. 123